

תכנית אב למרחב ביוספרי פארק שקמה

אבן דרך מס' 2: עדכון ודיון במנהלת, 25.6.2020

יגאל סלבין

צילום: יגאל סלבין

פרוייקטים סביבתיים בע"מ
|הנדסת ניקוז, תכנון נף, חקלאות וסביבה|

רקע, מטרות ותהליך

ועדת היגוי

מנהלת פארק שקמה

צוות עבודה

- רשות ניקוז ונחלים שקמה בשור
- המשרד להגנת הסביבה
- נציגי המועצות האזוריות
- רט"ג
- החברה להגנת הטבע
- איגוד ערים לאיכות הסביבה
- נפת אשקלון

- ריכוז העבודה - נועה תמרי, ערן בן נון. אורבניקס – תכנון כלכלה וסביבה.
- חברה וקהילה – איריס דרורי שילה. אורבניקס – תכנון כלכלה וסביבה.
- סביבה וחקלאות – מיכאלה פולנסקי. אורבניקס – תכנון כלכלה וסביבה.
- נוף – יוחאי קורן, גל דרור. ליגמ פרוייקטים סביבתיים.
- טבע ואקולוגיה – עידן שפירא. ליגמ פרוייקטים סביבתיים.
- תיירות - דיוויד מינגלגרין

- ליווי והנחיה מקצועית מטעם המזמין (רשות ניקוז ונחלים שקמה בשור) – הדס בשן

נספח ב' לתמ"מ 43 / 14 / 4 – "אמצעי מדיניות וצעדים משלימים ליישום התכנית", ביניהם:

- שדרוג ופיתוח התנהלות המרחב תוך אימוץ כלים ביוספריים של ניהול משתף
- חיזוק הקשר ההדדי של התושבים והקהילות ביניהם ובינם לבין הסביבה
- חיזוק הפעילות החינוכית בפארק
- חיזוק החקלאות ועידוד חקלאות בת קיימא
- קידום התכנון התיירותי ופרוייקטים תיירותיים
- הכנת תכנית ניטור וממשק מעודכנת

**בניית תכנית פעולה
לפארק שקמה הנותנת
מענה למגוון צרכים,
המחוברת לתהליכים
בשטח והמטמיעה את
ערכי המרחב הביוספרי**

היום

קיומה של תשתית תכנונית-ניהולית
(תמ"מ 4 / 14 / 43):

- תכנית סטאטוטורית
- מנהלת הפארק

קידום ופיתוח הפארק בתחומים שונים
על ידי הגופים השותפים (טיילות, טבע
ואקולוגיה, נחלים, חינוך ועוד)

רשות ניקוז כזרוע המנהלת לפרוייקטים
של תכנון וביצוע.

ניהול הפארק על
בסיס עקרונות
המרחב הביוספרי

מחר

תכניות פעולה:

- חקלאות
- תיירות
- אקולוגיה ונוף
- קהילה וחינוך

חיזוק והרחבת הרשת הניהולית
(רשת משוכללת)

הטמעת תהליכי שיתוף ציבור
ומעורבות קהילתית

תהליך העבודה: אבני הדרך

שלב	משימות עיקריות
1	היערכות והתארגנות
2	לימוד המצב הקיים, אבחון סוגיות וצרכים, גיבוש קבוצות עבודה נושאיות
3	גיבוש ערכי הליבה, האופי, ההתנהלות והניהול הרצויים במרחב
4	גיבוש טיוטת תכנית לקידום ופיתוח
5	עיבוד התכנית, קבלת התייחסויות ומסמך מסכם
6	הצגה וחשיפת התכנית והיערכות ליישום

* שלבים 7 ו- 8 : אופציונלי

שלב זה כלל:

- ✓ לימוד המצב הקיים (מאפייני המרחב, בסיס ידע בתחומי התכנית העיקריים).
- ✓ היכרות עם תפיסת המרחב הביוספרי, תכנית MAB ובדיקת ההיתכנות שנעשתה
- ✓ מיפוי השחקנים, קיום פגישות ושיחות עם גורמים שונים ויצירת ה"קומה הראשונה"
- ✓ אבחון סוגיות, דגשים וצרכים
- ✓ הכנת נושאים וסוגיות לקראת פגישות אישיות ושולחנות עגולים עם השחקנים השונים (קבוצות עבודה)

תמצית סקר מצב קיים

נושאי התכנית

תכנון וניהול מרחבי

חקלאות

תיירות

חינוך וקהילה

אקולוגיה, טבע ונוף

סקר מצב קיים: נושאים והיבטים שנסקרו

ניהול ותכנון מרחבי	קהילה וחינוך	חקלאות	תיירות	טבע ואקולוגיה	נוף
סקירת תכניות ברמה הארצית, האזורית ובכל מועצה לימוד וסקירת מגמות תכנוניות ניהול ותחזוקת המרחב	רשויות וישובים בתחום הפארק מאפייני חברה וקהילה (שעורי גידול, הרכב אוכלוסייה, התפלגות גילים, נתוני השכלה) מוסדות חינוך מסגרות חינוך בלתי פורמאלי	פריסת גידולים חקלאים עיקריים במרחב: גז"ש, מטעים והדרים, חממות ובתי רשת מאפיינים עיקריים ומגמות: גידולים, מועסקים מגמות	מאפייני התיירות במרחב: מיפוי שערי כניסה ואתרים, פירוט עסקים מועסקים בתיירות שביל השקמה פסטיבל דרום אדום	יחידות אקולוגיות ובי גידול מגוון ביולוגי מסדרונות אקולוגיים ומשארים	פירוט יחידות הנוף ייחודיות וזהות נופית שביל שקמה ואתרים במרחב

החומרים נשלחו והוצגו בישיבת צוות עבודה ב- 11.6.2020.
התקבלו מספר הערות ונדרשות השלמות (בטיפול).

שיחות ופגישות שהתקיימו עם גורמים במרחב

מועצה אזורית שער הנגב: אלון שוסטר, דניאל סנרמן, שמעון קרן צבי, אורי מלול, חיים חרמוני

גורמי תיירות במרחב:

- רט"ג - עמית לבקוב
- עמותת שקמה בשור - לבנת גינזבורג, ליאורה בר סלע
- נתיב העשרה - יפעת בן שושן, תיירנית
- חכ"ל חוף אשקלון - נטלי מלכה
- חכ"ל בני שמעון - אודי נתן
- אתר הראשונים ברוחמה – אוריאל, רותי גולץ
- תיירות יד מרדכי
- אירוח דורות - טובה
- חוות פיליפ - יוחאי
- בית עלמי -סיטה
- מוזיאון המים והבטחון בניר עם - זיו
- החווה של צביקה - צביקה
- חברה כלכלית בני שמעון – דרור קראווי

לשכת התכנון מחוז דרום: טל פודים, ניר דיסון

המשרד להגנת הסביבה: עדית אורלב

משרד החקלאות ופיתוח הכפר: טלי סטרץ', אלכס פריזאקציק

רשות ניקוז ונחלים שקמה בשור: עמיר סולר

רט"ג: מירה אבנרי, אמיר חן, יריב מליחי, קובי סופר, רחל עברון

קק"ל: זוהר צפון

חלה"ט: שי טחנאי

מועצת הדבש: זאב מידן

מרחב ביוספרי מגידו: הגר ראובני

חקלאים: רן פדרמן (רוחמה) אמנון זרקא (ארז) ניר שפר (דורות)

מועצה אזורית חוף אשקלון: צביקה בר

תמצית סקר מצב קיים

ניהול ותכנון מרחבי: אמירות ומסרים מהשטח

תכנית מתאר מחוזית - מרחב שקמה - תמ"מ 4/14/43:

- "כיום התמ"מ מצליחה באופן כמעט מלא להגן על שטח הפארק, אבל יש לנו כמובן חשש ודאגה לגבי העתיד שאם יגיעו יוזמות פיתוח חדשות הן יכרסמו בשטחים איכותיים במרחב שקמה".

- "בעת הזאת ניכר שאחד מהדברים שהכי חסרים זה דמות שתרכז את כל מה שקשור לפארק שקמה..."

התיירות במרחב:

- לצערנו אין לנו את תל מגידו, או את מצדה ולא את נחלי הצפון. לכן בתפיסה שלנו במקום כמה אטרקציות מרכזיות, יש לקדם "מחרוזת" של נקודות תיירות קטנות, במידה שיהיו מאסה גדולה של נקודות כאלה נוכל להיות אטרקטיביים מבחינה תיירותית.
- מה שחסר במרחב הזה הוא שכאשר מבקר מגיע לתוך התחום של הקו הכחול של הפארק, אין לו בעצם שום מושג שהוא נמצא במרחב שקמה, ונכנס למקום בעל חשיבות סביבתית. העובדה הזאת משפיעה על ההתנהגות של אותו המבקר בפארק

לחצי פיתוח ואתגרים על שמירת השטחים הפתוחים:

- "אחד מערכי הטבע החשובים במרחב שנמצא תחת סיכון, הוא המשארים הטבעיים הנמצאים בלב ובשולי החלקות החקלאיות. למשארים תרומה חשובה מאוד על המערכת האקולוגית בתור אבני קפיצה לבעלי חיים וצמחים, התכנית לא עיגנה את השמירה על שטחים אלו".

טבע ואקולוגיה: אמירות ומסרים מהשטח

מרכיב חשוב ויחודי במרחב שקמה הנו הממשק בין השטחים הפתוחים הטבעיים לבין שטחי החקלאות והפרקטיקה החקלאית. זהו גם אתגר משמעותי מבחינת ניהול המרחב בגישה מקיימת.

הצהרות והסכמות שתושגנה במסגרת תכנית הפעולה, צריכות להיות להתבצע ע"י גורם מוגדר אשר יפעל באופן פרו-אקטיבי ויהיה מחובר לשטח.

ניהול המערכות האקולוגיות והשמירה על השטחים הפתוחים במרחב צריכים להיות בהלימה לעקרונות המפורטים בתמ"מ פארק שקמה ובשאיפה אף להרחיבן.

נדרש תכנון מסדרונות אקולוגיים ומשארים בפארק שקמה.

נדרשת בניית מערכת אסטרטגית למחקר וניטור אקולוגיים במרחב, כולל ניטור קבוע של מרכיבים שונים במערכת האקולוגית וסקרים ומחקרים ספציפיים ע"פ הצורך.

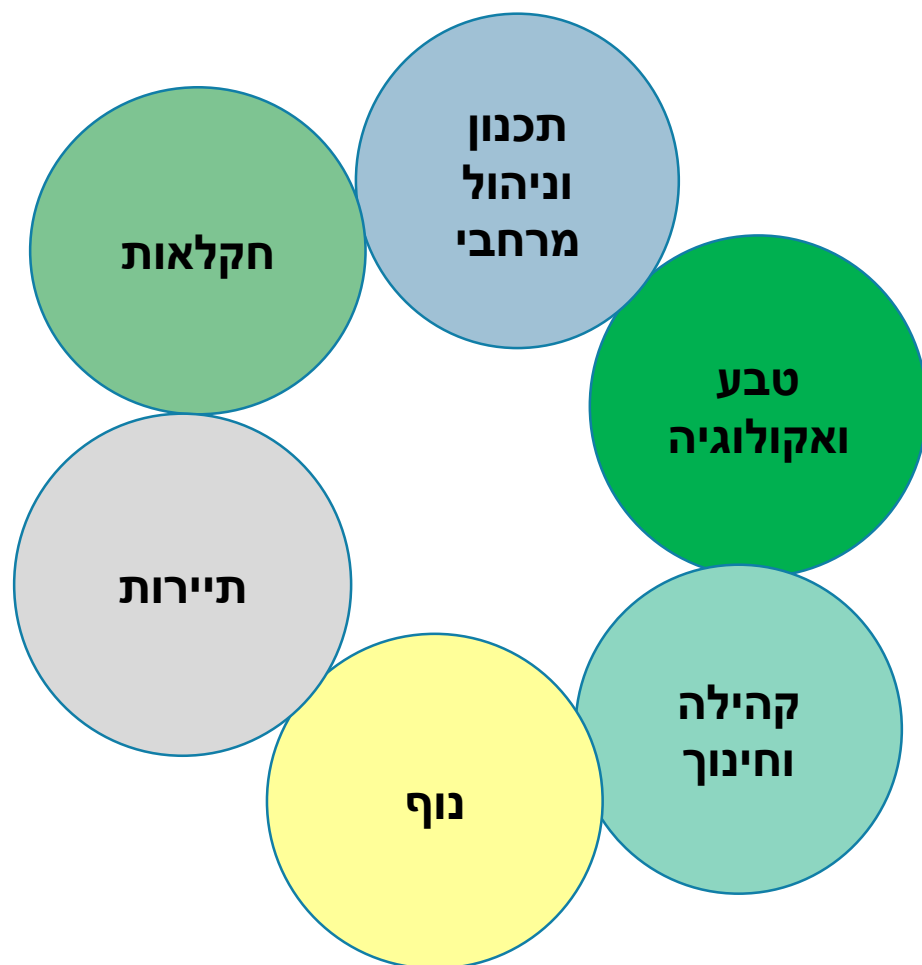
קהילה וחינוך: אמירות ומסרים מהשטח

- "חשיבות העברת המסר הלאה...."
- "חשיבות הרחבת מעגלים מול הקהילה..."
- "צריך למצוא עיגון תקציבי לפעילות...."
- "הפעילות הבלתי פורמאלית לא המשיכה בעיקר בשל קשיי סינכרון..."
- "תחום החינוך הבלתי פורמאלי והספורט פחות קודם...."
- "פורום מנהלי מחלקות חינוך לא צלח ומאז רחל מרט"ג עובדת עם כל מועצה בנפרד...."

חקלאות: אמירות ומסרים מהשטח

- קונפליקט חקלאות – מבקרים בפארק: חציית שדות חקלאיים (טרקטורונים), קטיפת פירות ותוצרת חקלאית, השחתת ציוד חקלאי (שבירת צינורות מערכות השקיה).
- החקלאים מבינים את הצורך בתיירות ופיתוח האזור, מאידך - ה"תיירים" גורם מפריע ועול על החקלאי, ללא תועלת כלכלית מספקת. לדבריהם, לא קם אף עסק שנשען על תיירות בכלל גם לא בתקופת דרום אדום בפרט.
- חוסר הבנה מצד הגופים הירוקים לצרכי החקלאים. לדוגמא: ריפוד דרכי כורכר על ידי קק"ל מגבירה את הנגישות של כלי רכב רבים מסוגים שונים שמהווים מטרד וגורמים לנזקים סביבתיים וכלכליים לשדות.
- לא ברורה חלוקת האחריות מנזקי חיות בר. החקלאים סובלים מאד מנזקי חיות בר ונאלצים לבצע פעולות שונות המהוות מעמסה כלכלית.
- פיתוח האזור חייב לכלול אמצעים וכלים להסדרת התיירות במרחב, כגון: שבילים מוסדרים שרק בהם מותר לטייל, מניעת כניסה לשטחים חקלאים, הקמת חניונים מסודרים (למניעת פיקניקים בשטח) ופיקוח הדוק בשטח.

ממשקי פעולה שעלו מהסקר

- ❖ מנגנון הניהול והתחזוקה של הפארק
- ❖ אתגר השמירה על השטחים הפתוחים והחקלאיים בטווח הארוך
- ❖ פארק שקמה בתודעה של בני המקום והציבור הישראלי
- ❖ הסדרה וניהול ממשק תיירות-חקלאות-טבע
- ❖ הפארק כעוגן לשיתופי פעולה בין הרשויות המקומיות במרחב

מתווה להמשך העבודה: שולחנות עגולים

מודל ה"קומות"

תכניות פעולה

מנהלת משוכללת

צוות עבודה

צוות עבודה

צוות עבודה

צוות עבודה

הקומה השלישית
צוותי עבודה

שיתוף ציבור

שיתוף ציבור

הקומה השנייה
שולחנות עגולים

קהילה וחינוך

- רכזי חינוך וקהילה בישובים
- נציגי תנועות נוער
- ארגוני מתנדבים
- מגזר שלישי
- מכללת ספיר
- תושבים

חקלאות

- חקלאים במושבים
- רכזי אגודות
- חקלאיות
- תושבים

תיירות

- מפעילי אתרים
- תושבים

אקולוגיה ונוף

- איגוד ערים לאיכ"ס
- נפת אשקלון
- תושבים

הקומה הראשונה
סקר

תכנון וניהול
מרחבי

- מהנדסי רשויות
- מנהל התכנון
- מתכננים בגופים
- הירוקים

קהילה וחינוך

- מנהלי אגפי חינוך
- ברשויות
- רכזי חינוך בגופים
- הירוקים

חקלאות

- רכזי ועדות חקלאיות
- רכזי משקים
- משרד החקלאות

תיירות

- מנהלי אתרים
- עמותת התיירות
- משרד התיירות

אקולוגיה

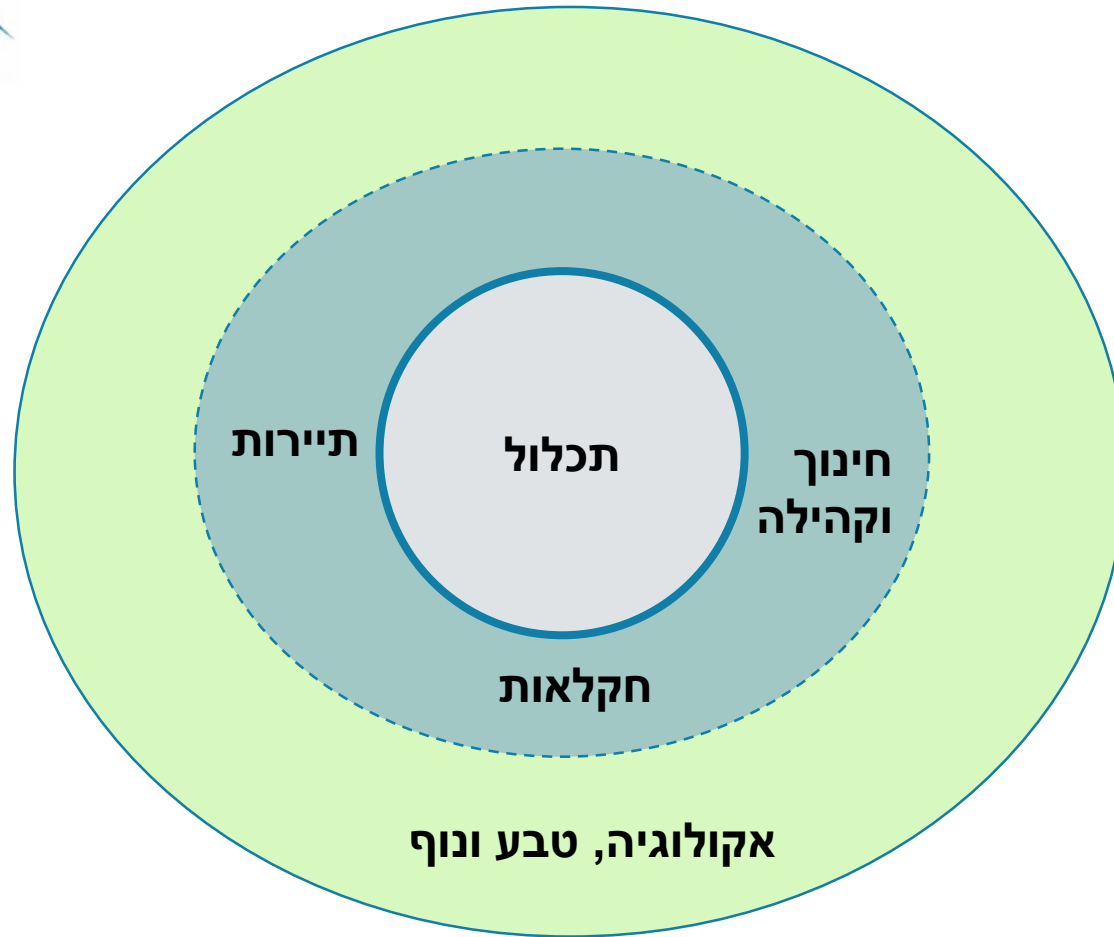
- רט"ג
- החלה"ט
- המשרד להגנת הסביבה

נוף

- קק"ל
- רשות הניקוז
- רט"ג

נושאים
בשיתוף אנשי
מקצוע בתחומים
השונים

הצעה לשולחנות עגולים

- מה למדנו שקורה היום בפארק (תמצית סקר מצב קיים ותובנות)
- מהם הערכים המשותפים (shared values) לנו אשר נרצה לאמץ ולחזק?
- אילו כללי התנהגות והתנהלות נרצה לאמץ ולקדם?
- מה צריך לעשות? רעיונות והצעות

בדיקת התאמה
לתכנית MAB

תמ"מ 4 / 14 / 43

מתווה להמשך

- **מרחב ביוספרי:** מהן התועלות של המרחב לחקלאים והחקלאות בהקשר של חקלאות- תיירות- טבע? איך שומרים על צביון המרחב ככפרי –חקלאי ביחד עם עקרונות המרחב הביוספרי?
- כיצד יראה **עתיד החקלאות במרחב?** סוג הגידולים, השקיה, דור המשך, בעלות על הקרקע, השפעות סביבתיות, ממשק עם בעלי עניין במרחב, תיירים ועוד.
- **השפעת הפיתוח העירוני במרחב וגבולותיו על שטחי החקלאות.**
- **ממשק חקלאות – סביבה:** שיפור ממשק העבודה בין גורמי הסביבה והחקלאים על מנת למתן ולצמצם השפעות סביבתיות וקונפליקטים בשדות החקלאיים.
- **ממשק חקלאות – תיירות:** כיצד ניתן למתן השפעת המבקרים באזור (במיוחד בתקופת שיא) על השדות החקלאים והתוצרת החקלאית. נדרשים כלים יישומיים להסדרת הנושא.
- **קשיים והזדמנויות:** המצב הבטחוני מערים קשיים מיוחדים בפעילות החקלאית מאידך, משבר הקורונה מהווה הזדמנות להכרה בחקלאות במרחב, כבסיס לחיזוק הביטחון התזונתי של ישראל.

סוגיות לדיון: קהילה וחינוך

- הפעילות בחינוך הפורמאלי מתקיימת בעיקר בבית"ס היסודיים. כיצד ניתן להטמיע פעילויות במרחב שקמה גם בגילאי הגן ובבית"ס העל יסודיים?
- הפעילות בחינוך הבלתי פורמאלי מתבצעת במסגרת היישובית. כיצד ניתן לסנכרן בין הפעילויות המתקיימות במסגרת היישובית?
- האם ישנן פלטפורמות נוספות אשר עשויות לסייע בעיבוי הפעילויות והקשר למרחב שקמה? ובהמשך לכך, מה הן המסגרות שיכולות להרחיב את קהל המשתמשים הנהנים ממרחב שקמה – מבוגרים, אזרחים ותיקים וכיו"ב
- הפעילות במרחב ענפה יותר בקרב יישובים המצויים במרחב הפארק. כיצד ניתן לרתום גם יישובים שאינם מהווים חלק ממרחב הפארק?
- כיצד ניתן לחזק את הלוקל פטריוטיות של התושבים כלפי מרחב שקמה ולמנף זאת לטובת חיזוק החוסן הקהילתי של האוכלוסייה באזור?
- שדרות צמודת דופן למרחב שקמה אך אינה שחקן פעיל בכל הקשור במעורבות בפעילות בפארק. כיצד ניתן לחזק את הקשר של שדרות למרחב שקמה?

סוגיות לדיון: תיירות

מרחב ביוספרי:

- הגדרת המרחב בהיבט התיירותי
- מיתוג האזור כמוצר תיירותי ייחודי.

תיירות במרחב:

- הרחבת עונות הביקור באזור (לא רק דרום אדום) על ידי הדגשת הייחודיות של האזור המאופיין.
- הגדלת כמות אתרי הביקור
- אופי התיור (כרגע מתאים בעיקר לטיולי שטח ואקסטרים)
- בשל הקרבה למרכז, המרחב לא מתאים ללינה למעט לינה מיוחדת כגון חוות צביקה

ניהול תיירות:

- כרגע אין ניהול אזורי (עמותת תיירות השקמה – בשור לא ממש פעילה במרחב)
- נדרשת הגברת הזהות של התיירנים למרחב
- שיתוף פעולה בין התיירנים במרחב

לבירור / לדיון:

- האם אתם מרגישים שותפים למרחב אחד?
- מה חסר במרחב על מנת להגדיר אותו ככזה?
- מה חסר מהגופים המרכזיים (מועצות, עמותות, קק"ל, רט"ג וכו')?
- האם יש צורך במקומות לינה? מאיזה סוג?
- הצעות לשיתופי פעולה בין העסקים (דוגמא: עסק של השכרת סוסים תקנה ארוחות מעסק הסעדה)

התאמה לקריטריונים של תכנית אדם וביוספרה: כיצד השטח רואה את זה?

מוכנות קהילתית

שותפות ציבורית

ניהול משתף ומתכלל

ניהול משתף ומתכלל עפ"י נושאים

טיפול מורשת ותרבות מקומית

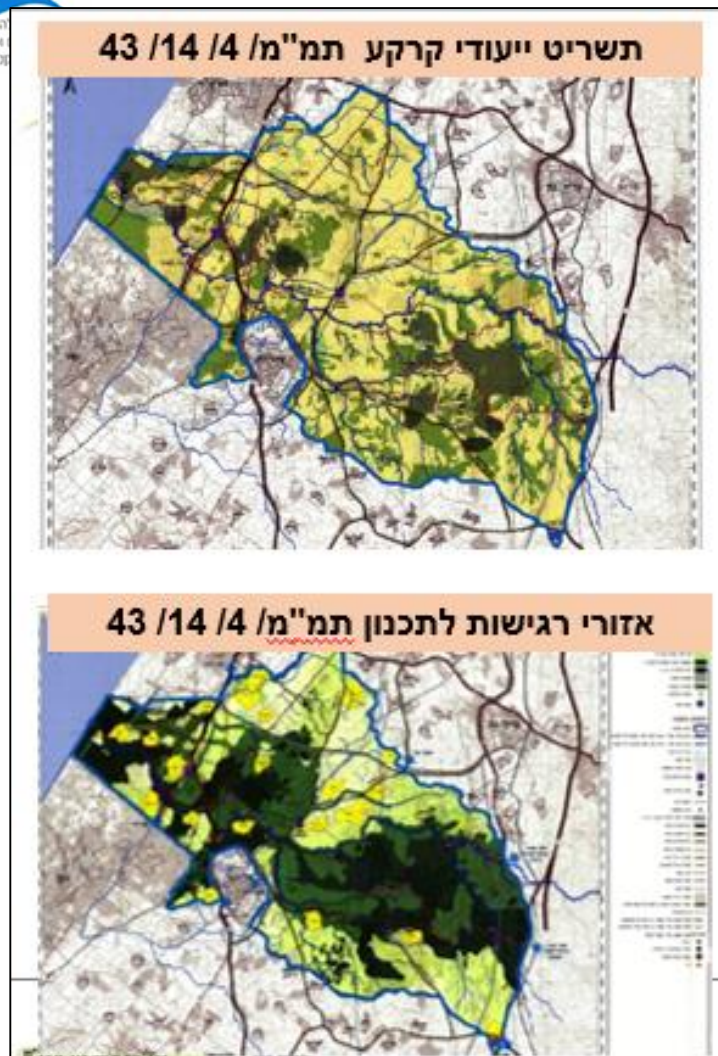
פיתוח יישובים - בנייה וחיזוק קהילתי

היבטים אקולוגיים

חינוך

מערכת מחקר וניטור

מיתוג

מתוך: מבחן התאמה ראשוני לקריטריונים לתכנית אדם וביוספרה. אדר' הדס בשן.

מתווה להמשך

שאלות ונושאים לדיון והתייעצות

- **משתתפי המפגשים:**

- מינוי ראשי צוותים מהשטח לשלושת הנושאים (הכוונה לאיש/אנשי קשר שיהיה הקשר הישיר אל המשתתפים, יעזור בארגון המפגשים הפיזיים וכיו"ב)
- מי חשוב שישתתף?
- איך מגייסים אנשים ובמיוחד תושבים לקחת חלק במפגשים?

- **סוג המפגש:**

- מתכונת קצרה של שעה וחצי בזה אחר זה, או מתכונת של סדנא (כ- 4 שעות) בימים נפרדים ?

- **מגבלות התקופה:**

- איך נערכים (מספר משתתפים מוגבל, מרחק פיסי ועוד...)